

بررسی وظایف دولت در جلوگیری از آلودگی محیط زیست

مهرداد جلیلیان

گروه حقوق، واحد بندرعباس، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرعباس، ایران

چکیده

محیط زیست سالم شرط بقاء موجودات ذی حیات کره خاکی و به تبع آن بشر است، تا قبل از حرکت انسان بسوی صنعتی شدن چنگ اندازی به محیط زیست و آلودگی آن بواسطه استفاده از ابزارهای طبیعی تر بسیار ناچیز بود اما دست اندازی انسان به محیط زیست با شروع دوران صنعتی شدن آغاز و بشر به علت عدم آگاهی از پیامدهای واقعی این امر و نیز شتاب در بدست آوردن تجهیزات نوین نسبت به محیط زیست و حتی آلودگی آن بی توجه بود. با گذشت زمان و ظهور آثار تکنولوژی در تخریب محیط زیست از قبیل فرسایش خاک، نازک شدن لایه ازن، آلودگی هوا، افزایش تعداد سیلابهای خطرناک به علت نابودی جنگلها و تغییر آب و هوا، این آثار در مواردی تبدیل به بحرانهای زیست محیطی گردید و بدین گونه بود که نه تنها توجه انسانها به محیط زیست معطوف شد، بلکه بتدریج جامعه جهانی در مسیر چاره جویی و حل این مشکل به اجماع نظرهایی رسید و برای مقابله با عواملی که حیات و محیط زیست را آلوده می نمایند، حتی جرم تعریف و مجازات در نظر گرفت. بر همین اساس در اصل ۵۰ قانون اساسی در جمهوری اسلامی حفاظت از محیط زیست وظیفه عمومی تلقی و فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط زیست یا تخریب غیر قابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع دانسته شده. ناگفته مشخص و مبرهن است که پیشگیری همواره راهی سهل الوصول -تر نسبت به مقابله است، وظایف دولت در اعمال حاکمیت در زمینه حفاظت از محیط زیست به دو صورت سلبی و ایجابی ظهور میکند که زمینه سلبی آن به معنی خودداری دولت از ورود خسارت به محیط زیست است و جنبه ایجابی حاکی از وظیفه دولت در حفاظت از محیط زیست و جلوگیری از آلودگی آن است که بی تردید اجرای دقیق و بهینه مورد اخیر نیازمند وجود قوانین و مقررات و ... است که مطابق با پیشرفتهای روز دنیا باشد. در پژوهش حاضر سعی بر این است، به شیوه تحلیلی-توصیفی ضمن بررسی موضوع، نقاط ضعف موجود مشخص و در نهایت به وظیفه دولت در جلوگیری از آلودگی محیط زیست که می تواند در قالب تقدیم لوایح، صدور آیین نامه‌های اجرایی، دستورالعملها و ... باشد، پرداخته شود.

کلمات کلیدی: اصل ۵۰ قانون اساسی، سازمان حفاظت محیط زیست، محیط زیست، طبیعت، کیفر، جرایم زیست محیطی

مقدمه

ادوار پیشین برای انسان ها با هر دین و ایینی، طبیعت جنبه ای از تقدس داشت. به خصوص در ادیان آسمانی مانند اسلام به موضوع محیط زیست به گونه عمیق و برجسته توجه شده است؛ تا جاییکه حفاظت از محیط زیست به عنوان بخشی از اعمال عبادی و ارزشی است و برای عمل کنندگان به دستورات اسلام در این زمینه پاداش و مزد آن جهانی نیز در نظر گرفته شده است. در هر کشور و دولتی توجه و عنایت خاص به محیط زیست در تمام حالات زندگی از اهمیت فوق العاده بر خوردار شده است؛ در جنگ و صلح، در تجارت و زندگی عادی، در مریضی و سلامتی و... طرز العملهای خاصی وجود دارد که نشان دهنده اهمیت رابطه متقابل و صمیمی انسان با محیط زندگی اش می باشد (اصغری، ۱۳۷۸).

دقت و تامل به مبانی ارزشی و اعتقادی محیط زیست در هر دولت نشان می دهد که مردمان آن کشور به قوانین در این راستا به صورت ارزشی نگاه کرده، و در برابر حفاظت و صیانت از محیط زیست و تلاش برای پاک نگه داشتن و بهبود آن مسؤل و مکلف هستند و با رعای به مسائل محیط زیستی نه تنها یک موضوع انسانی صرف بحساب میروند بلکه یک تکلیف شرعی و دینی نیز هست که تخطی از آن نافرمانی آشکار در برابر قوانین ومقررات محسوب و دارای مجازات میباشد.

این مقاله که خود مقدمه ای بر مبنای محیط زیست است، حول این محور اساسی که چه ارزشی باید به محیط زیست نسبت داد، طراحی شده میباشد. محیط زیست موهبتی است خدایی که استفاده مفید از آن و حفاظت و سالم نگاه داشتن آن می تواند تأثیرات بسیار مثبتی در زندگی انسان داشته باشد. از مهم ترین موضوعات زندگی بشر، محیط زیست و حفاظت از آن است که میتوان بیان کرد یکی از راه های مهم حفاظت از محیط زیست و ارتقاء سلامت آن، افزایش سطح آگاهی جامعه است. این مقاله باهدف بررسی جایگاه محیط زیست و تأثیرات دولت و قوانین در جلوگیری از آلودگی آن و اهمیت آن در زندگی بشر و بیان اهمیت آموزش برای حفاظت از محیط زیست انجام شده است.

بیان مسئله

بی تردید، موضوع آلودگی محیط زیست یکی از مهم ترین معضلاتی است که انسان معاصر را با چالش های جدی روبه رو کرده است. این مسأله از آن جهت دارای اهمیت است، که علائم تهدید کننده حیات، آشکار شده و نسل حاضر و آینده را به دلیل آلودگی های گسترده زیست محیطی، با تهدید مواجه ساخته است. از سوی دیگر، انسان بدون داشتن محیط زیستی امن و سالم، قادر نخواهد بود به زندگی طبیعی خود ادامه دهد. به همین جهت، حفظ و حمایت از محیط زیست و سالم نگه داشتن آن، به عنوان یکی از مهم ترین نیازهای اساسی برای ادامه حیات، مورد توجه و عنایت همگان قرار گرفته است. حق انسان ها در داشتن محیط زیستی امن و سالم، به عنوان یک حق بشری در کنار سایر حقوق شناخته شده برای بشر، چند سالی است که مورد بحث و بررسی محافل علمی و طرفداران محیط زیست است. مباحث مربوط به محیط زیست از جمله ضرورت های زمان ماست و این به دلیل استفاده بی رویه از منابع طبیعی و آلودگی شدید محیط زیست طبیعی است. پیشرفت های تکنولوژیک بی سابقه از یک سو، ضعف حس مسئولیت پذیری و اخلاق از سوی دیگر و سرانجام رقابت کنترل نشده اقتصادی بین کشورها و شرکت ها زمینه های چنین وضعیتی اسفناک را پدید آورده است. این در حالی است که تخریب عمدی یا غیر عمدی محیط زیست در برخوردهای مسلحانه داخلی و بین المللی موجب آسیب های جبران ناپذیر به محیط زیست طبیعی می شود. همه اینها موجب توجه ویژه به محیطی شده است که برای ادامه حیات بشری ضروری است (محقق داماد، ۱۳۷۱).

قوانین به عنوان منبع تاثیر گذار به عنوان منبعی تاثیر گذار دارای جایگاه ارزشمند است. ب عنوانی که میتوان بیان کرد، بی تردید اهمیت و جایگاه حقوق محیط زیست به بهترین شکل آن در اصل ۵۰ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران متبلور شده است. این اصل پیام آور این مهم است که موضوعات زیست محیطی کاملاً فرابخشی بوده و همه افراد جامعه علی الخصوص سازمان ها و دستگاهها هر یک به فراخور توان و کارایی تشکیلات خود باید در حفظ و نگهداری از محیط زیست به عنوان یک وظیفه عمومی بکوشند و از هر فعالیتی که با آلودگی یا تخریب جبران ناپذیر محیط زیست همراه باشد، اجتناب ورزند (نقی زاده، ۱۳۸۲).

در مجموع حمایت قولنن ایران از محیط زیست از برجستگی های این قوانین به شمار می آید، به گونه ای که امروزه نیز با همه پیچیدگی های علوم زیست محیطی و روش های حمایت از آن می تواند راهگشا باشد. در این رابطه باید خاطر نشان ساخت که خطرات زیست محیطی روز به روز پیچیده تر می شوند و در نتیجه برای حمایت از محیط زیست طبیعی به اجتهاد پویا و بصیرت در احکام با توجه به حمایت بیشتر دولت و قوانین و نهاد های آموزشی در این زمینه نیازمندیم.

مواد و روش تحقیق

با توجه به نظری (کتابخانه ای) بودن مبنای اصلی انجام این تحقیق و لزوم گردآوری مطالب گوناگون، منابع مختلف مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است.

مفاهیم و دیدگاه ها

مفهوم محیط زیست

((محیط زیست)) از منظر قوانین بدین معنا میباشد: «محیط زیست» در ۲ مفهوم به کار برده می شود؛ یکی مفهومی که از علوم طبیعت ناشی می شود و تحت عنوان «محیط زیست طبیعی» معرفی شده و دیگری در تعامل با سازوکارهای انسانی است که با عنوان «محیط زیست انسانی» از آن نام برده می شود (بارو، ۱۳۸۰). هر ۲ عنوان فوق طیف گسترده ای از موضوعات مختلف را تحت پوشش خود دارد. محیط زیست به معنای عام شامل کل منابع طبیعی تجدیدشونده شامل جنگل ها، مراتع، منابع آبی و امثال آن است و طیف وسیع و گسترده ای از تعاریف تخصصی مربوط را در بر می گیرد که همین موضوع در تفسیر ماهوی مربوط، به معنی قانونی محیط زیست اشکال هایی را وارد کرده است، چرا که همین متن حقوقی، محیط زیست را به صورت جامع و مانع تعریف نکرده است و قوانین موجود تعریفی از آن ارائه نداده اند، بلکه در آنها از محیط زیست در رابطه با ۳ عنصر طبیعت، منابع طبیعی شهر و مناظر سخن گفته شده است. در این زمینه، می توان به بعضی از قوانین و مقررات موضوعه مانند قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست، قانون حفاظت و بهره برداری از جنگل ها و مراتع کشور، قانون شکار و صید، قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا و قانون شهرداری اشاره کرد.

تعادل اکولوژیک

دانشی است که به مطالعه انواع جانداران، گیاهان و حیوانات در محیط طبیعی آنها می پردازد و بنابراین مراد از تعادل اکولوژیک شرایط و مناسباتی است که در طبیعت شکل می گیرد و حیات گیاهان، حیوانات و انسان ها را تضمین می نماید و امکان حداکثر بهره مندی آنها را فراهم می آورد (وات، ۱۳۷۴). امروزه دو مفهوم اکولوژی و محیط زیست به نحوی به هم تقریب یافته اند که اکولوژیست ها به مهم ترین قشر مدافع محیط زیست تبدیل شده اند به گونه ای که یکی از رسالت های مهم خود را حفظ تعادل مناسبات محیط زیست می دانند (بری، ۱۳۸۰).

سازمان محیط زیست

سازمان حفاظت محیط زیست ایران سازمانی دولتی است که بر امور مربوط به حفظ محیط زیست ایران نظارت دارد. این سازمان وابسته به ریاست جمهوری ایران است. که اهدافی را از جمله: تحقق اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به منظور حفاظت از محیط زیست و تضمین بهره مندی درست و مستمر از محیط زیست و همسو با توسعه پایدار و پیش گیری و ممانعت از تخریب و آلودگی محیط زیست و همچنین حفاظت از تنوع زیستی کشور، وسعت بخشیدن به منابع طبیعی را بر عهده دارد.

حقوق محیط زیست

حقوق محیط زیست، شاخه ای از علم حقوق است که به مطالعه قواعد حقوقی موجود در زمینه محیط زیست طبیعی و انسانی

می‌پردازد، که یکی از اهداف آن حفظ تعادل اکولوژیک طبیعت در رابطه با فعالیت های انسان است. بنابراین حقوق محیط زیست فعالیت های انسان ها را بر روی عناصر و محیط های طبیعی تعریف کرده و سازمان دهی کرده و کیفیت زندگی بهتر را تضمین می‌نماید (بنسون، ۱۳۸۲).

بعد آموزش در محیط زیست

آموزش خود یک هدف نیست بلکه ابزاری کلیدی برای فراهم آوردن تغییر در دانش ها، ارزش ها، رفتار و به طور کلی شیوه زندگی است تا براساس آن جوامع بتوانند به پایداری در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیک و سیاسی دست یابند. به این اعتبار پایداری دارای ۴ وجه سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیک می باشد و هر وجه آن متضمن برقراری یک اصل ارزشی است (ترنر، ۱۳۷۴).

بحث ها و یافته ها

نگاه قوانین به زیست محیط

امروزه تخریب محیط زیست مستقیماً بر روند اقتصادی کشورهای جهان تاثیر گذار است (جان بلامی، ۱۳۸۱). فرسایش خاک، نازک شدن لایه ازن، آلودگی هوا، افزایش تعداد سیلابهای خطرناک به علت نابودی جنگلها و تغییر آب و هوا همگی تاثیر سویی بر زندگی انسانها باقی می گذارند. چراگاهها و اقیانوسها تا سرحد امکان مورد بهره برداری قرار گرفته اند و پیوسته از باروری آنها کاسته شده است.

بی تردید اهمیت و جایگاه حقوق محیط زیست به بهترین شکل آن در اصل پنجاهم قانون اساسی متبلور شده و پیام آور این مهم می باشد که مسایل زیست محیطی یک امر کاملاً فرباشی بوده و می بایست کلیه آحاد جامعه علی الخصوص سازمان ها و دستگاهها هر یک به فرا خور توان و کارائی تشکیلات خود در حفظ و نگهداری از محیط زیست بعنوان یک وظیفه عمومی از هر فعالیتی که با آلودگی و یا تخریب غیر قابل جبران محیط زیست همراه باشد.

بررسی سابقه قانون گذاری در خصوص مسائل زیست محیطی در کشورها حاکی از آن می باشد که اولین قوانین و مقررات مرتبط مانند مواد ۱۷۹ و ۱۸۹ قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷/۲/۱۸، قانون شکار (مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۴) و قانون شکار و صید (مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶) صرفاً در ارتباط با محیط زیست طبیعی بوده و اولین قانون جامع که بطور نسبی در خصوص کلیه ابعاد محیط زیست که تغییرات ساختار تشکیلات سازمان حفاظت محیط زیست را نیز در پی داشت به تصویب رسید قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست در مورخ ۱۳۵۳/۳/۲۸ می باشد خودداری نمایند.

در قانون برنامه اول توسعه جهت جلوگیری از آلودگی محیط زیست و جبران خسارت وارده راهکار خاصی در قالب تبصره ۱۳ این قانون لحاظ گردیده. بطوریکه یک در هزار در آمد حاصل از فروش تولیدات کارخانجات و گارگاههای کشور به امر اختصاص یافته و با توجه به اهمیت موضوع با پایان مدت اعتبار قانون اول توسعه، موضوع در بند (د) ماده ۴۵ قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و معرفی آن در موارد معین تکرار گردید. و با بررسی سابقه قانونگذاری در زمینه موضوعات زیست محیطی در کشورها حاکی از آن است که اولین قوانین و مقررات مرتبط مانند مواد ۱۷۹ و ۱۸۹ قانون مدنی مصوب ۱۳۰۷/۲/۱۸، قانون شکار مصوب ۱۳۳۵/۱۲/۴ و قانون شکار و صید مصوب ۱۳۴۶/۳/۱۶ صرفاً در ارتباط با محیط زیست طبیعی بودند و اولین قانون جامع که به طور نسبی به همه ابعاد محیط زیست و از جمله تغییر ساختار و تشکیلات سازمان حفاظت محیط زیست می‌پردازد، قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ است. که میتوان آن را به قوانین داخلی و بین المللی تقسیم کرد.

محیط زیست و جلوگیری از جرم در راستا فعالیت دولت و جامعه

همه مسئولیم و باید رفتارهایمان را در رابطه با حفاظت از محیط زیست اصلاح کنیم و تغییر رفتار تنها با آموزش - اطلاع

رسانی، آگاه سازی و حساس نمودن افکار عمومی میسر است (الکساندر، ۱۳۷۹). با توجه به نقش رسانه‌ها در جهت‌دهی به افکار عمومی و همچنین احتساب رسانه‌ها به‌عنوان یکی از ارکان اصلی اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی در جوامع امروزی، می‌توان این گونه گفت که خبرنگاران و رسانه‌ها می‌توانند در جهت حفاظت از محیط زیست و افزایش سطح آگاهی و دانش زیست محیطی آحاد مختلف جامعه نقشی اساسی ایفا کنند. در بحران‌های زیست محیطی مثل نشت نفت از نفتکش‌ها، آتش سوزی‌های گسترده در مناطق طبیعی، آلودگی شدید هوا در شهرهای بزرگ، تخریب گسترده محیط زیست و از بین بردن تنوع زیستی توسط انسان توسعه طلب و ... این رسانه‌ها هستند که در خط مقدم اطلاع‌رسانی و حساس سازی افکار عمومی برای جلب مشارکت مردم و دولتمردان برای حل بحران زیست محیطی ایفای نقش می‌کنند.

رسانه‌ها می‌توانند به کمک کارشناسان محیط زیست مبانی و مفاهیم پایه زیست محیطی را به عموم افراد جامعه انتقال و آموزش دهند. ما نیازمند تولید و پخش مجموعه‌های داستانی و مستندهای آموزشی هستیم تا دانش و آگاهی مان در زمینه حفظ محیط زیست ارتقاء پیدا کند. ما در مقابل آیندگان مسئولیم، محیط زیست نه میراث گذشتگان مان، بلکه امانتی در دست ماست.

نگرشی واقعی نسبت به محتوای حق بر محیط زیست را اغلب می‌توان برپایه میزان پیوستگی آینده بشریت با اصل توسعه پایدار پی ریزی کرد که شامل نیل به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. تحقق چنین حقی منوط به در دسترس بودن منابع طبیعی و تضمین حفاظت از آن در یک دوره زمانی نامحدود است (تقی زاده انصاری، ۱۳۸۱). همه مسئولیم و باید رفتارهایمان را در رابطه با حفاظت از محیط زیست اصلاح کنیم و تغییر رفتار تنها با آموزش - اطلاع‌رسانی، آگاه سازی و حساس نمودن افکار عمومی میسر است و هرچه سریع‌تر این کار را شروع کنیم از دامنه تخریب طبیعت و بلایی که روز به روز بیشتر گریبانگیرمان خواهد شد کاسته‌ایم. با توجه به نقش رسانه‌ها در جهت‌دهی به افکار عمومی و همچنین احتساب رسانه‌ها به‌عنوان یکی از ارکان اصلی اطلاع‌رسانی و فرهنگ‌سازی در جوامع امروزی، می‌توان این گونه گفت که خبرنگاران و رسانه‌ها می‌توانند در جهت حفاظت از محیط زیست و افزایش سطح آگاهی و دانش زیست محیطی آحاد مختلف جامعه نقشی اساسی ایفا کنند. در بحران‌های زیست محیطی مثل نشت نفت از نفتکش‌ها، آتش سوزی‌های گسترده در مناطق طبیعی، آلودگی شدید هوا در شهرهای بزرگ، تخریب گسترده محیط زیست و از بین بردن تنوع زیستی توسط انسان توسعه طلب و ... این رسانه‌ها هستند که در خط مقدم اطلاع‌رسانی و حساس سازی افکار عمومی برای جلب مشارکت مردم و دولتمردان برای حل بحران زیست محیطی ایفای نقش می‌کنند.

رسانه‌ها می‌توانند به کمک کارشناسان محیط زیست مبانی و مفاهیم پایه زیست محیطی را به عموم افراد جامعه انتقال و آموزش دهند. ما نیازمند تولید و پخش مجموعه‌های داستانی و مستندهای آموزشی هستیم تا دانش و آگاهی مان در زمینه حفظ محیط زیست ارتقاء پیدا کند. ما در مقابل آیندگان مسئولیم، محیط زیست نه میراث گذشتگان مان، بلکه امانتی در دست ماست. و در اینجا میتوان مواردی را نام برد و تعریف کرد در راستا جلوگیری از جرایم علیه محیط زیست نق بسیار بسزایی را اجرا میکنند.

سازمان غیردولتی که در این آیین نامه «سازمان» نامیده می‌شود به تشکل‌هایی اطلاق می‌شود که توسط گروهی از اشخاص حقیقی یا حقوقی غیردولتی به صورت داوطلبانه با رعایت مقررات مربوط تاسیس شده و دارای اهداف غیر انتفاعی و غیرسیاسی می‌باشد.

تعریف سازمان‌های غیردولتی زیست محیطی به تشکل‌های غیردولتی، غیرانتفاعی، و غیر سیاسی اطلاق می‌گردد که از تجمع اشخاص حقیقی به طور داوطلبانه به گونه‌ای سازمان‌دهی شده است که این اشخاص با تدوین اساسنامه مدون، از تاریخ ثبت در مراجع رسمی کشور به عنوان یک شخصیت حقوقی جهت تحقق اهداف و آرمان‌های مشترک در زمینه حمایت از محیط زیست به فعالیت‌هایی در سطح شهرها و روستاهای کشور در صورت امکان در سطح بین‌المللی می‌پردازند.

سازمان‌های غیردولتی مثل شهرداری‌ها، سازمان‌های زیست محیطی غیردولتی، انجمن‌های ترک اعتیاد، نقش رسانه‌ها در پیشگیری از جرم، سازمان‌های غیردولتی در ارتباط با اطفال و نوجوانان، نقش خانواده در پیشگیری از جرم، نقش دانشگاه‌ها در پیشگیری از جرم، نقش شوراهای محلی در پیشگیری از جرم.

قوانین و ضمانت اجرای داخلی و بین المللی در برابر جرایم علیه محیط زیست

در سالهای اخیر اصل جدیدی برای هدایت فعالیتهای بشر و جلوگیری از صدمه به محیط زیست و سلامت انسان در حقوق بین الملل محیط زیست پدیدار گشته که از آن به اصل اقدامات احتیاطی یاد می شود. به ویژه با پذیرش اعلامیه ریو در ۱۹۹۲ ، در کنفرانس ملل متحد راجع به محیط زیست و توسعه ، این اصل جایگاه مهم تری را بدست آورد. این پایان نامه نتیجه می گیرد که به منظور دستیابی به توسعه پایدار سیاستهای توسعه و حفاظت از محیط زیست باید براساس اصل اقدامات احتیاطی باشد و ارزیابی های زیست محیطی باید پیش بینی کننده ، و جلوگیری کننده با توجه به علل تخریب زیست محیطی باشد . دراصل پنجاهم قانون اساسی ایران و دیگر قوانین عادی نیز به این اصل با ذکر عباراتی چون ممنوع بودن برخی اعمال و فعالیتهای اشاره شده که نشان از ضرورت بکارگیری اصل اقدامات احتیاطی در برنامه های توسعه و نیز حفاظت از محیط زیست در ایران می باشد.

محیط زیست به عنوان هدیه های الهی است که حمایت و حفاظت از آن یکی از دغدغه های نظام حقوقی هر کشور میباشد. با گذشت زمان درکنار اهمیت فراوان محیط زیست برای بشر، بی توجهی تدریجی از سوی جامعه جهانی سبب شد تا مسایل زیست محیطی روند فزاینده ای یابد و بحرانهای زیست محیطی بروز نماید و به دنبال آن چاره جویی برای چالشهای جبران ناپذیر مسایل زیست محیطی مطرح شود. جرایم زیست محیطی که هرگونه فعل یا ترک فعلی است که سبب ورود زیان و صدمه شدید بر محیط زیست میشود، در مقایسه با دیگر جرایم دارای ماهیت پیچیده است. قانونگذار برای جلوگیری از وقوع جرایم بر علیه محیط زیست، قوانین و مقرراتی را به تصویب رسانده است که جهت اجرای دقیق و کامل نیاز به ضمانت اجرا و مرجع نظارت بر اجرای بهینه آنها میباشد. بدون تردید برای آن که بتوان از محیط زیست به خوبی حمایت کرد، در کنار استفاده از ضمانت اجراهای مدنی و اداری، بایستی به ضمانت اجرای کیفری نیز متوسل شد ؛ اما متأسفانه قوانین و مقررات زیست محیطی در حقوق ایران از ضمانت اجرای مناسبی برخوردار نمی باشند که نتیجه این امر افزایش جرایم مرتبط با محیط زیست میباشد.

در سالهای اخیر اصل جدیدی برای هدایت فعالیتهای بشر و جلوگیری از صدمه به محیط زیست و سلامت انسان در حقوق بین الملل محیط زیست پدیدار گشته که از آن به اصل اقدامات احتیاطی یاد می شود. به ویژه با پذیرش اعلامیه ریو در ۱۹۹۲ ، در کنفرانس ملل متحد راجع به محیط زیست و توسعه ، این اصل جایگاه مهم تری را بدست آورد. این پایان نامه نتیجه می گیرد که به منظور دستیابی به توسعه پایدار سیاستهای توسعه و حفاظت از محیط زیست باید براساس اصل اقدامات احتیاطی باشد و ارزیابی های زیست محیطی باید پیش بینی کننده ، و جلوگیری کننده با توجه به علل تخریب زیست محیطی باشد . دراصل پنجاهم قانون اساسی ایران و دیگر قوانین عادی نیز به این اصل با ذکر عباراتی چون ممنوع بودن برخی اعمال و فعالیتهای اشاره شده که نشان از ضرورت بکارگیری اصل اقدامات احتیاطی در برنامه های توسعه و نیز حفاظت از محیط زیست در ایران می باشد.

که در اینجا میتوان به ضمانت اجراهای بین المللی و داخلی اشاره کرد:

(۱) ضمانت اجرا در سطح بین الملل

(۲) ضمانت اجرا در سطح ملی

الف) حبس یا جزای نقدی

ب) جزای نقدی و ضبط عین مال

ج) جزای نقدی و مصادره و تعطیلی موقت

و همچنین رسیدگی به جرائم زیست محیطی را میتوان در دادگاه ها و دادسرا از منظر مسئولیت مدنی و کیفری مورد تحقیق و تفحص قرار داد.

جمع بندی و نتیجه گیری

مبانی حقوق محیط زیست نقطه عطفی در ایجاد پیوند بین حقوق بشر و حمایت و حفاظت از محیط زیست میباشد، بررسی اندیشه های فلسفی حقوق محیط زیست و اصول اساسی حاکم بر آن نشانگر تلاقی حفاظت از محیط زیست و بهره مندی از محیط زیست با لحاظ نمودن عدم ایراد هرگونه صدمه به آن با حقوق اساسی مردم است. و بر اساس همسین تلقی است که حقوق بشر محیط زیست دو گانه (دو رویه) میشود:

۱- حق بر محیط زیست در پیوند با نسل اول و دوم حقوق بشر مثل حیات، دسترسی به اطلاعات زیست محیطی
۲- حق بر محیط زیست به عنوان یک حق مستقل بشری (نسل سوم حقوق بشر- حق داشتن محیط زیست سالم)
داشتن محیط زیست سالم، از حقوق اساسی انسان ها و نعمت الهی محسوب می گردد. از طرفی حق زیستن برای تمامی موجودات جهان با توجه به ارزش ذاتی و نظر به اراده خداوند در چنین موجودیتی، انکار ناپذیر است.
در این مقاله اصل بر آن بود که با بررسی وظایف دولت و جامعه در جلوگیری از الودگی زیست محیطی و اطاعت کردن از اصل ۵۰ قانون اساسی کشور که بیانگر اصل حق داشتن محیط زیست سالم برای همگان ، رعایت حقوق نسلهای آینده ، انصاف بین نسلی و توسعه پایدار است پرداختیم و دریافتیم که محیط زیست و طبیعت حساس و شکننده ایران مورد ظلم واقع شده و رو به تخریب است

از همین رو، در سطح داخلی ایران نیز تا کنون قوانین و آئین نامه ها و مصوبه های متعددی از سوی نهادهای حقوقی و صلاحیتدار داخلی در مقوله محیط زیست وضع شده است.

اما نکته حائز اهمیت این میباشد بر مبنای بررسی هایی لازم میتوان بیان کرد که در این زمینه دولت است که نقش بسزایی ر ا در این خصوص ایفا کرده که میبایست از این قوانین داخلی و بین المللی در خصوص جلوگیری از جرایم محیط زیستی و همچنین چگونگی اجرای این قوانین و ضمانت اجراهای آن مورد نقد و بررسی قرار داده و بتوان در خصوص نهادینه کردن ارزش های زیست محیطی از آنها استفاده کرد.

منابع

۱. اصغری اصفهانی، لقمجانی (۱۳۷۸)، مبانی حفاظت از محیط زیست در اسلام، نشر فرهنگ اسلامی، ص ۵-۶.
۲. بارو، کریستوفر جی (۱۳۸۰)، اصول و روش های مدیریت محیط زیست، مهرداد اندرودی، تهران، نشر کنگره.
۳. بری، جان (۱۳۸۰)، محیط زیست و نظریه اجتماعی، حسن پویان و نیره توکلی، انتشارات سازمان محیط زیست، اول.
۴. بنسون، جان (۱۳۸۲)، اخلاق محیط زیست، مجموعه مقالات و بررسی ها، ترجمه عبدالحسین وهاب زاده، انتشارات جهاد دانشگاهی مشهد، چاپ اول.
۵. ترنر، آر.ک (۱۳۷۴)، اقتصاد محیط زیست، ترجمه دکتر سیاوش دهقانپان، انتشارات دانشگاه فردوسی مشهد، چاپ اول.
۶. جان بلامی فاستر (۱۳۸۱)، اکولوژی مارکس، ماتریالیسم و طبیعت، ترجمه اکبر معصوم بیگی، نشر دیگر، چاپ اول.
۷. الکساندر کیس (۱۳۷۹)، حقوق محیط زیست، ترجمه محمدحسن حبیبی، دانشگاه تهران، تهران، ص ۶.
۸. محقق داماد، مصطفی (۱۳۷۱)، «طبیعت و محیط زیست انسان از دیدگاه اسلام»، مجله رهنمون، شماره دوم و سوم پاییز و زمستان.
۹. نقی زاده، محمد (۱۳۸۲)، جهان بینی و حفاظت محیط زیست نامه فرهنگستان علوم، ش ۲۲، ص ۱۴۵ - ۱۸۳.
۱۰. تقی زاده انصاری، مصطفی (۱۳۸۱)، حقوق محیط زیست در ایران، ص ۶ و ۷.
۱۱. وات، کنت (۱۳۷۴)، مبانی محیط زیست، ترجمه عبدالحسین وهاب زاده، مشهد، جهاد دانشگاهی.

Review the functions of government in preventing environmental pollution

Mehrdad Jalilian

Master Student, public law - Islamic Azad University of Bandar Abbas

Abstract

Healthy environment is the condition for the survival of organisms on earth and therefore, human. Before the human's movement to industrialization, grabbing the environment and its pollution was minimal by using natural tools. However, the encroachment of humans on the environment began with the onset of industrialization, and due to lack of awareness of the real consequences for this, and the acceleration in acquiring new equipment, the humankind was unresponsive to the environment and its pollution. With the passage of time and the advent of technology impacts on the environment destruction, such as soil erosion, ozone depletion, air pollution, increasing the number of dangerous floods due to deforestation and climate change, these effects in some cases, became the environmental crisis. In this way, not only, the human paid attention to the environment, but also, gradually, the international community has reached a consensus, in the way of a solution and solved the problem, and defined a crime and considered punishments to deal with the factors that pollute the life and the environment. Accordingly, in Article 50 of the constitution, in the Islamic Republic, protecting the environment is considered as a public duty and the economic and non-economic activities that are accompanied by environmental pollution or irrecoverable destruction of the environment have been prohibited. It is clear and obvious that, prevention has always been an easier way than confrontation. The functions of government in the exercise of sovereignty in the field of environmental protection are appearing in both negative and positive, which its negative aspect means the refusal of government to damage the environment and the positive aspect suggests the obligation of government to protect the environment and prevent pollution. Undoubtedly, strict implementation and optimization of latter case, requires the existence of rules, regulation, etc., which will be in accordance with world developments. In this study, with analytical - descriptive method, it is attempting to examine the weaknesses and finally, the duty of the government in preventing environmental pollution, which can be presented in the form of legislations, issuance of Regulations, instructions, etc.

Keywords: Article 50 of the constitution, the Environmental Protection Agency, Environment, Nature, Penalty, environmental crimes
